

На нашу думку цікаво побудоване заняття на основі лексичної теми яку вивчають діти, тотальний ігровий сюжет, створення природного для дитини рухово-ігрового середовища, необхідна емоційна підтримка і дбайливий режим повинні ефективно впливати як на корекцію мовленнєвого розвитку дитини із дизартрією, так і на її загальний розвиток, що є подальшим завданням нашого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Выготский Л.С. Развитие устной речи // Собр. Соч. В 6 т. – М. Просвещение, 1982. – Т. 3. – 164-170
2. Ефименко Н. Н. Методика игрового тестирования двигательного развития и здоровья детей в норме и при патологии. – В. 2003. – 68с.
3. Кольцова М.М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка. – М.: Педагогика, 1973. – С. 144
4. Кольцова М.М. Ребенок учится говорить. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Сов. Россия, 1979. – С. 192
5. Лурия А. Р. Язык и сознание / Под ред. Е. Д. Хомской. – Ростов н/Д: Феникс, 1998-416с.
6. Павлов И. П. Полное собрание сочинений. т.III, кн.2, - М., 1951. – 203с.
7. Поваляева М. А. Коррекционная педагогика. Взаимодействие специалистов. – Р. Феникс, 2002. -352с.

УДК 376.42:371.214

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ

Косенко Ю.М.

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

У статті висвітлені етапи проведення дидактичної гри при вивченні історії розумово відсталими учнями, розглянуті можливі ускладнення під час ігрової діяльності школярів та запропоновані шляхи їх подолання, проаналізовано роботу вчителя історії спеціальної школи на кожному з етапів проведення дидактичної гри.

В статье освещены этапы проведения дидактической игры при изучении истории умственно отсталыми учащимися, рассмотрены возможные осложнения во время игровой деятельности школьников и предложены пути их преодоления, проанализирована работа учителя истории специальной школы на каждом из этапов проведения дидактической игры.

The article outlines the stages of didactic game in the study of the history of mentally retarded children, outlines possible complications during the game the schoolboys and proposed ways to overcome them, analyzed the work of history teachers of special schools in each stage of didactic games.

Ключові слова: дидактична гра, етапи проведення гри, урок історії, розумово відсталі діти.

Ключевые слова: дидактическая игра, этапы проведения игры, урок истории, умственно отсталые дети.

Key words: didactic game, stages of game, history lesson, mentally retarded pupils.

Проблема підвищення ефективності навчання дітей завжди була актуальною, як у загальній, так і у корекційній педагогіці. Саме методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності спрямовані на формування позитивних мотивів навчання, розвиток пізнавальної активності, сприятимуть підвищенню продуктивності засвоєння навчального матеріалу. До таких методів, на думку Ю.К.Бабанського, Н.П.Волкової, А.М.Нісімчук, О.С.Падалки, О.П.Попової, П.В.Пучкова, Л.Ю.Сімоненко, І.О.Смолюка, М.М.Фіцули, належить і дидактична гра.

За даними Л.С.Вавіної, Є.М.Вайнруб, А.І.Григор'єва, І.Г.Єременко, В.А.Лапшина, В.Г.Патракеєва, М.М.Перової, Г.М.Плешканівської, А.П.Смірної, Л.С.Стожок, Т.К.Ульянової, даний метод, в умовах спеціальної школи, є актуальним і для учнів-старшокласників, що пояснюється їх схильністю до ігрової діяльності.

Розумово відсталі учні 7-9 класів вивчаючи історію відчують труднощі у засвоєнні матеріалу, що призводить до однобічного, вибіркового і нетривалого усвідомлення історичних понять (І.М.Бгажнокова, О.Г.Зоріна, А.І.Капустін, Н.Б.Лур'є, В.А.Лапшин, Л.В.Нікітіна, Б.П.Пузанов, І.І.Фінкільштейн, Ж.І.Шиф), тому для підвищення рівня наукованості школярів, ми вважаємо логічним впровадження дидактичних ігор на заняттях з історії [2, 5, 6].

І хоч учні з радістю сприймають запрошення пограти, необхідно пам'ятати, що при недостатній організації

гра буде не тільки дидактично неефективною, але й погіршить міжособистісні стосунки, психологічний клімат у класі тощо.

Л.П.Борзова [1] підкреслювала, що вчитель повинен завжди розуміти, якщо у нього не вдалася гра, то це ще не означає, що гра погана, можливо вона невміло організована, не продумана до дрібниць. Схожі погляди висловлювала В.А.Крутій [4] яка серед основних причин невдалого використання дидактичних ігор вбачала невідповідність належному рівню методики проведення гри.

Метою статті є висвітлення специфіки проведення дидактичних ігор у спеціальній школі на уроках історії, умовний поділ даного процесу на етапи з характеристикою кожного структурного компоненту.

На наш погляд, у роботі з розумово відсталими старшокласниками дидактична гра повинна складатися з декількох етапів: підготовчого, вступного, основного, заключного.

Підготовчий етап передує самій грі і складається з таких частин, як вибір гри, розробка плану (сценарію) і правил гри, виготовлення наочності, підготовка до гри, формування ігрових груп, консультації, створення емоційного настрою перед грою.

На етапі вибору гри вчителю необхідно проаналізувати програму, тематичний план, підручник, методичну літературу. Розробивши (вибравши) гру, вчитель повинен чітко усвідомлювати, які результати його задовольнять. Від цього у певній мірі залежить оформлення задуму, ігрові дії, їх послідовність, зміст і правила гри.

Встановивши дидактичну мету майбутнього уроку педагогу необхідно підібрати назву, зміст і правила гри. Назва, як правило, запозичається з правил гри («Знайди пару», «Виправ помилку», «Склади речення», «Вибери потрібне» та ін.), засобів («Логічний ланцюжок», «Простори історії», «Історичний регіон», «Стародавнє місто» тощо), сюжету («Дешифровщик», «Реставратор», «Зашифровані слова» та ін.), телепередач («Поле чудес») і сприяє налаштуванню дітей на гру. Зміст гри повинен відповідати програмі та пізнавальним можливостям учнів класу. Правила необхідно розробляти простими і однозначно сформульованими, щоб діти змогли їх усвідомити.

Наприклад, розглянемо дидактичну гру «Послання предків». Дана гра може використовуватися з метою актуалізації раніше вивченого матеріалу, перевірки домашніх завдань, закріплення вивчених історичних понять, їх контролю та корекції, систематизації і узагальнення загальноісторичних понять, які вивчалися протягом одного-декількох розділів.

Сама назва «Послання предків» – інтригує дітей, викликає інтерес, мотивує до активної роботи з ігровими завданнями.

Зміст гри стосується устрою східнослов'янських племен і відповідає програмі з історії, тексту та тлумачному словнику підручника. До зазначеної теми уроку ми пропонуємо слідує текст: «1.Люди спочатку жили великими ... (родами). 2.Головою роду був ... (старійшина), який мав владу над усіма членами, керував веденням господарства. 3.Кілька родів об'єднувалися в ... (общину), а общини утворювали ... (плем'я). 4.Кожне плем'я мало спільну ..., ..., ..., ... (територію, мову, звичаї, інтереси). 5.На чолі племені стояв – ... (князь). 6.Захищали інтереси князя воїни, яких називали ... (дружинники). 7.Важливі справи роду, общини, племені вирішувалися на ... (вічі).

Залежно від учнівського контингенту та його інтелектуальних можливостей, об'єм завдань, кількість понять у них, можуть варіюватися.

У грі «Послання предків» дітям пропонується на швидкість у роздаткових картках вписати пропущені історичні поняття. Відповідь починає та команда, яка першою виконала завдання. Якщо картки мають ідентичні тексти, то команди зачитують відповіді по черзі, а вчитель повинен підібрати таку кількість речень, щоб кількість відповідей в учасників була однаковою. При допущенні помилок командою, суперники мають право на їх виправлення. Тривалість гри не повинна перевищувати 5-7 хвилин. Для учнів II відділення можливий спрощений варіант гри, у якому додається перелік понять, з яких необхідно вибрати потрібні слова.

За кожне правильно підібране поняття команда отримує – 1 бал, за виправлення неправильної відповіді суперників – 2 бали, за неправильну відповідь – 0 балів.

Необхідно зазначити, що окрім власних правил, дидактичні ігри мають загальні, а саме: проявляти активність під час гри; мати витримку, не заважати іншим гравцям відповідати; уважно слухати відповіді учнів, бути готовим допомогти; дотримуватися регламенту виступу та інших обов'язків.

У іграх діти болісно реагують на програш і досить часто переходять на особистості гравців, дозволяючи собі образи, погрози у бік суперників. Тому, важливим є завчасне розроблення системи заохочень – за активну роботу і штрафів – за порушення учнями норм поведінки під час гри. Зазначені міри будуть сприяти активізації розумової діяльності гравців, дисциплінувати їх, спрямовувати дії учасників на виконання завдань, а не на пошуки винних.

Гру необхідно забезпечити атрибутами і наочним матеріалом. У багатьох іграх у якості атрибутів можуть використовуватися секундоміри, годинники (для контролю тривалості ігрових етапів), гонг (для початку гри), фішки (для нагороди переможців конкурсів) тощо. З обов'язкових атрибутів, на нашу думку, гра «Послання

предків» повинна бути забезпечена годинником, для виміру часу тривалості ігрових дій, набірним полотном та картками з цифрами для наочного ведення рахунку між командами. У разі відсутності полотна, можлива його заміна звичайним записом рахунку крейдою на дошці. До важливих атрибутів даної гри, належать картки з ігровими завданнями, відсутність, яких зіпсує гру повністю або частково, зменшить темп проведення гри, ускладнить усвідомлення завдань.

Наочний матеріал повинен бути достатнього формату, мати яскраве зображення, відповідати змісту гри, бути достовірним за змістом і доступним за сюжетом, охайним і естетичним (для саморобних посібників).

Гра «Послання предків» передбачає використання переважно образних видів наочності, зокрема, застосування ілюстрацій із зображенням життя і побуту древніх слов'ян, зображенням представників різних верств населення: князів, бояр, духовенства, дружинників, ремісників, селян.

Етап підготовки до гри передбачає попереднє знайомство дітей з основними моментами гри. Необхідно зазначити, що не всі дидактичні ігри містять цю частину. Завдання вчителя полягає у підготовці учнів до ігрових дій. Л.П.Борзова [1] зазначала, що не завжди потрібно вчителю повністю організовувати підготовку, необхідно надавати дітям більшу самостійність у цьому процесі.

Деякі вчені наголошують на обов'язковості такої частини підготовчого етапу, як консультація (Н.Є.Коган [3]). Ми розділяємо дану точку зору у тому, що впроваджуючи нові ігри необхідна попередня консультація, на якій вчитель повідомлятиме тему, визначатиме мету і завдання гри, знайомитиме учнів з її правилами, обов'язками гравців тощо.

На уроці, перед початком гри розпочинається вступний етап, на якому вчителю необхідно вміло організувати дітей, викликати у них бажання грати. Велике значення при цьому має ставлення самого педагога до гри, його зацікавленість, емоційність, уміння залучати до гри всіх дітей. Неабияке значення має образність його мови, теплий тембр голосу, загадковий вираз обличчя, чіткі жести, уважне ставлення до всіх учнів, бажання об'єднати їх. Як правило, діти залюбки сприймають пропозицію прийняти участь у грі і легко налаштовуються на інший характер роботи. Бажано під час пропозиції, повідомляти назву гри. Це в подальшому позитивно впливатиме на планування навчально-ігрової діяльності та прояв ініціативності у школярів.

Важливою частиною у підготовці дітей до гри є створення емоційного ігрового настрою у класі, шляхом перестановки парт, стільців, увімкнення музики, оформлення приміщення тощо. Розміщення учнівських парт необхідно розмістити таким чином, щоб учні могли спілкуватися у процесі спільної ігрової діяльності. Бажано, щоб діти бачили обличчя своїх товаришів. Саме розміщення робочих місць учнів буде встановлювати пріоритетні види діяльності (спільної чи самостійної) на уроці.

На вступному етапі необхідно повідомити учням ігрові завдання і правила гри. На думку В.А.Крутії [4] спочатку доцільно пояснити дітям завдання, а потім спосіб їх виконання – правила гри. Така черговість підкреслить важливість ігрового завдання і необхідність дотримання правил.

Вступний етап необхідно починати з ігрового завдання. Це забезпечить введення школярів в уявну, умовну ситуацію. До гри «Послання предків» дітям пропонується уявити, що вони потрапили на археологічні розкопки та знайшли частково збережений історичний документ, у який вставивши необхідні поняття, можна дізнатися про секрет давніх слов'ян.

Бажано, щоб кожний учень отримав власне завдання. Якщо немає такої можливості, то необхідно створити умови, за якими кожний школяр прийме активну участь у обговоренні або матиме можливість відповідати під час гри.

За учнями з низькими пізнавальними здібностями ми пропонуємо закріплювати менші за об'ємом і простіші за змістом запитання. У випадках, якщо учні I відділення, допомагатимуть слабкішим товаришам, відповідати на дані запитання повинні учні II відділення.

Якщо у грі прийматимуть участь тільки учні II відділення, то можливе застосування спрощеного варіанту гри, де до текстів додаватиметься перелік понять, серед яких потрібно вибрати правильні відповіді.

Ефективному проведенню дидактичної гри з розумово відсталими школярами сприятиме неодноразове пояснення правил, нагадування чи уточнення їх певних нюансів, викликаючи у дітей інтерес до гри і одночасно розкриваючи завдання.

З моменту отримання учнями завдань розпочинається дидактична гра. Необхідно зауважити, що це кульмінація гри і на цій стадії максимально проявляється азарт гравців, тому навіть за умов усвідомлення правил, діти схильні до їх порушення. Після початку дидактичної гри, ніхто не має права змінювати її правила. У разі відходу дій учасників від головної мети гри, вчитель повинен скорегоувати дії учнів у правильному напрямку. У цьому випадку зауваження слід робити коректно, пам'ятаючи, що вказівки на помилки, занадто прискіпливі зауваження, прагнення педагога «виправити гру» її руйнують. У грі вчитель повинен приймати участь, слідкуючи за дисципліною і порядком, дотримуючись встановлених правил і обов'язків, виступаючи у ролі учасника, інструктора, судді, тренера, ведучого тощо. Вимагаючи від дітей виконання правил, педагог привчає їх

дотримуватися норм поведінки у колективі. Дотримання правил є обов'язковим і крім дидактичної і розвиваючої функцій, є цінним у виховному аспекті, сприяючи формуванню у школярів вміння діяти у колективі, регулюючи взаємини між гравцями. Дотримання правил в умовах колективної гри допомагає виникненню спільних інтересів у розумово відсталих однокласників, спонукає їх поважати дії інших гравців і співвідносити власні дії з діями колективу.

На основному етапі вчителю необхідно слідкувати за темпом і ритмом гри, збереженням емоційного настрою учнів, підтриманням інтересу до поставленої мети. Для цього вчителю необхідно бути чесним і справедливим по відношенню до всіх учасників, не допускати суб'єктивності у трактуванні правил. Також впливатиме на темп гри, загальну ігрову результативність і емоційний стан учнів несправедливий поділ дітей на команди, де одна з них переважатиме іншу за інтелектуальними можливостями. Програш з великою різницею у рахунку провокуватиме гравців до порушень правил, образ і конфліктів по відношенню до учасників, як власної команди, так і суперників.

Важливим, у цій частині гри, буде надання емоційної підтримки дітям, які програють, виділення у їх діях цікавих і вольових вчинків гідних наслідування, наголошення на інтризі у дидактичних іграх, де результат до самого кінця залишається не відомим і часто стає неочікуваним.

Вчитель повинен розраховувати час тривалості кожного етапу гри, враховувати психофізичні особливості розумово відсталих дітей, їх розумову працездатність і в подальшій ігровій діяльності учнів корегувати тривалість дидактичної гри відповідно до можливостей кожного класу. У випадку, якщо педагог відчуває втрату інтересу дітей до гри, то на нашу думку, не потрібно чекати, коли учні повідомлять про це усно чи власними діями. Необхідно зберегти створений грою настрій, не розфокусувати направлену увагу на навчальний матеріал. Для своєчасної зупинки гри потрібно попередньо повідомити учнів про наближення її кінця. Таким чином у дітей з'явиться час для психологічної підготовки до закінчення гри і переходу до других видів діяльності.

Обов'язковою частиною гри є заключний етап. Будь-яка гра повинна бути доведена до логічного кінця, до отримання результату. Для вчителя це показник динаміки засвоєння, закріплення та застосування історичного матеріалу учнями з вадами інтелекту, а для учнів – досягнення дидактичних (що нового дізналися, як виконали завдання, чому навчилися) та ігрових результатів (хто виявився кращим і що допомогло стати переможцем).

Певні складнощі можуть виникнути у вчителя під час повідомлення результатів дидактичної гри. Розумово відсталі учні по різному можуть сприйняти їх, адже для кожного гравця, його команда завжди здається найкращою, діти можуть запідозрити вчителя в упередженому відношенні, в суб'єктивній оцінці. Це провокує до жорстких емоційних конфліктів між учасниками гри, ставить під загрозу авторитет педагога і бажання приймати участь у подібних іграх на наступних заняттях. Нездоровий емоційний клімат в учнівському колективі після гри, це – прорахунок вчителя.

Щоб уникнути подібних проблем, необхідно перед початком гри чітко пояснювати критерії оцінювання, які на нашу думку, повинні складатися з трьох компонентів: правильності виконання ігрових завдань, дотриманні правил при їх розв'язанні та часу виконання. Краще, якщо вони будуть записані на окремому плакаті, який можна буде використовувати під час проведення підсумків. Оголошення результатів гри потрібно проводити коректно. Бажано, щоб у цьому процесі приймав участь весь клас, це сприятиме формуванню навичок самоконтролю і самоаналізу. Висновки, іноді, має сенс оголошувати не відразу після змагань. На нашу думку, ефективним і малоконфліктним буде оцінювання дій гравців (команд) після кожного завдання (конкурсу) із виставленням рахунку на набірному полотні або записом на дошці. Учні будуть спостерігати у динаміці процес набирання балів, а на етапі підведення підсумків, вчителю залишається їх підрахувати. Доречно залучати у цей процес й учнів, щоб вони самі прийшли до висновку хто став переможцем.

Вчитель завжди повинен пам'ятати про можливий конфлікт між учасниками і обов'язково відмічати позитивні дії команд (учня), які не зайняли призових місць, наголошувати на тому, що заважало досягти перемоги. Переконати всіх учасників, що команди, які отримали призові місця, дійсно були сильнішими.

Важливою частиною заключного етапу дидактичної гри є аналітична частина. Проведення аналізу корисне, з точки зору подальшої методичної майстерності вчителя та ігрової діяльності учнів. Аналіз гри повинен бути двоплановим, проводиться з класом і для класу. Спільне обговорення та оцінка ігрових дій привчає дітей вислуховувати критичні зауваження від однокласників, які грали в одній команді та від суперників і планувати на майбутнє зменшення недоліків у власній ігровій діяльності.

Закінчуючи гру вчитель повинен позитивно налаштувати школярів на подальшу ігрову діяльність, викликати інтерес до майбутніх дидактичних ігор, створювати радісну перспективу очікування. Для підтримання інтересу у розумово відсталих дітей необхідно створювати нові або розробляти варіанти вже відомих ігор, урізноманітнювати прийоми проведення тощо. Інакше втрачається новизна і виникає небезпека нудьги й байдужості дітей.

Отже, вміло організована і методично правильно проведена дидактична гра, з урахуванням особливостей

кожного етапу, гармонійно поєднує емоційне і логічне засвоєння навчального матеріалу розумово відсталими школярами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Борзова Л.П. Игры на уроке истории: Метод. пособие для учителей / Л.П.Борзова. – М.: Изд – во Владос – Пресс, 2001. – 160 с.
2. Зорина О.Г. Использование сюжетной картины в процессе формирования исторических понятий в старших классах вспомогательной школы // Дефектология. – 1992. – № 1. – С. 38 –44.
3. Коган Н.Е. Дидактическая игра как средство активизации познавательной деятельности учащихся с нарушением зрения на уроках географии и общей биологии. Дис. канд. пед. наук: 13.00.03 – Екатеринбург, 2002. – 168 с.
4. Крутий В.А. Активізація навчальної діяльності молодших школярів у процесі використання дидактичних ігор. Дис. канд. пед. наук: 13.00.09 – Рівне, 2001. – 196 с.
5. Лапшин В.А., Пузанов Б.П. Особенности усвоения исторического и обществоведческого материала учащимися VI – VIII классов вспомогательной школы // Дефектология. – 1986. – № 1. – С. 52 –57
6. Никитина Л.В., Бгажнокова И.М. К проблеме обучения истории детей с недостатками интеллекта // Дефектология. – 1997. – № 5. – С. 33 –36

УДК: 376.36

СПЕЦІАЛЬНИЙ КОРЕКЦІЙНИЙ ЗАКЛАД ОСВІТИ – ШЛЯХ ДО РОЗВИТКУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (Дніпропетровській загальноосвітній школі-інтернату № 2 – п'ятдесят)

Кот М.З.

кандидат педагогічних наук, доцент
Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

В статті розглядаються питання корекційної спрямованості виховного процесу в умовах спецшколи-інтернатів. Розкривається досвід Дніпропетровської школи-інтернату №2, її 50-річний досвід.

В статье рассматриваются вопросы коррекционной направленности воспитательного процесса в условиях спецшкол-интернатов. Раскрывается опыт Днепрпетровской школы-интерната № 2, её 50-летний опыт.

This article tells us about the correctional orientation of the educational process in special schools, boarding schools. It Disclosed experience of Dnipropetrovsk boarding school № 2, its 50-year experience.

Ключові слова: школа-інтернат, корекційно-виховний процес, інноваційні підходи.

Ключевые слова: школа-интернат, коррекционно-воспитательный процесс, инновационные подходы.

Keywords: boarding school, correctional and educational when running, innovative approaches.

Становлення національної школи реформування системи освіти постає необхідністю створення таких умов, які б забезпечували її демократизацію, гарантували рівні можливості всім членам суспільства до особистості незалежно від віку, стану здоров'я, пошуку нових шляхів якісного вдосконалення змісту спеціальної освіти, організацію навчально-виховного процесу, щоб він відповідав можливостям і потребам дитини з порушеннями розумового розвитку.

Однією з важливих проблем сучасної корекційної педагогіки є подолання соціальних, екологічних і біологічних причин, які обумовлюють появу у дітей, як в пологовому, так і в післяпологовому розвитку, психофізичних вад, серед яких найсильнішою є категорія дітей з порушеннями у розумового розвитку.

Відхилення в розвитку дитини визначаються не тільки вродженим або набутиим дефектом, але й стає результатом низької ефективності засобів, прийомів виховання і ставлення до неї через відсутність необхідних знань у батьків.

Педагогу-дефектологу доводиться проявляти такт і уміння переконувати батьків у необхідності навчання таких дітей у спеціальній корекційній школі, щоб дитина могла одержати загальноосвітню і професійну підготовку